

Tema 2. Vi har legat under samma is

FAKTABLAD I14. Mammutstäppen

Under den senaste istiden var mycket vatten bundet i inlandsisen och havsnivån var således mycket lägre än idag, troligen cirka 120 meter lägre. Nordsjön var då en istundra med kallt klimat och en växtlighet som bestod av gräs, örter, mossor och lavar samt enstaka träd och träddungar.

På denna istundra, eller stäpp, fanns ett djurliv med flera stora däggdjur som idag är utdöda (eller starkt hotade) såsom ullhårig mammut, ullhårig noshörning, jättehjort och saigaantilop.

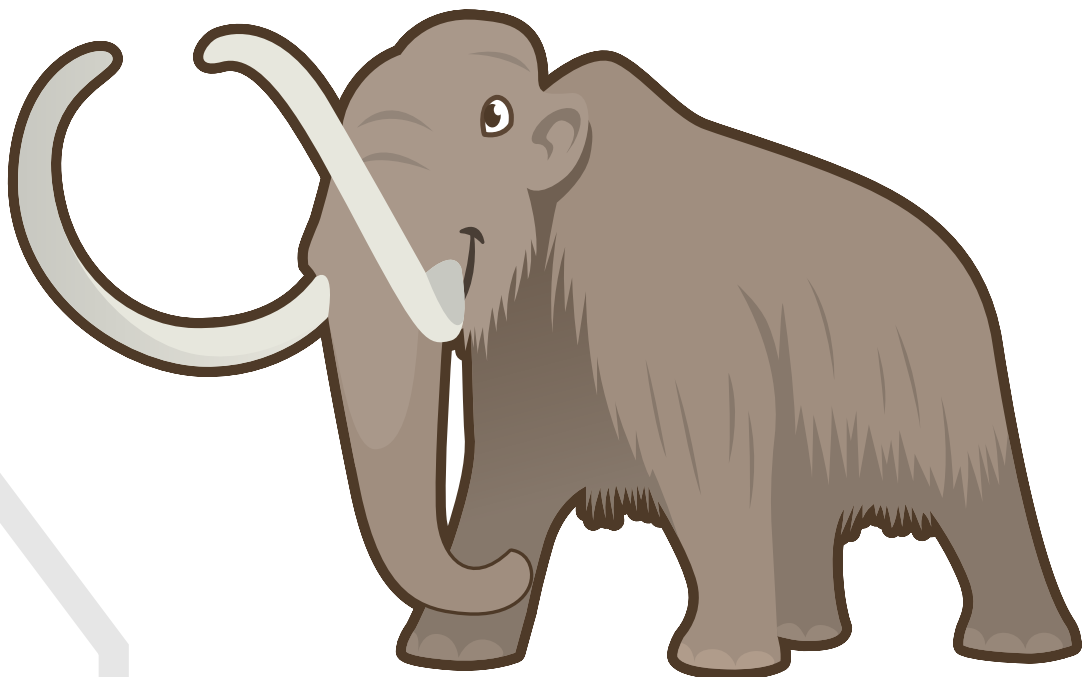
Istundran kallas också för mammutstäpp. Här fanns även varg, myskoxe samt olika gnagare. Under istidens slutskede förekom också arter som isbjörn och ren i områden där de inte förekommer idag.

Mammutstäppens försvinnande anges som en av orsaker till att dessa stora fornhistoriska djur dog ut efter periodens slut.

+ **Jättehjorten** var ett stort hjortdjur som förmodligen levde mest i öppen mark då dess stora krona, som kunde bli upp till 4,6 meter, försvårade framkomligheten i skogsmark. Det yngsta fyndet av ett skelett från en jättehjort är 7 700 år gammalt. De flesta lämningarna har hittats på Irland i torvmossar varför djuret ibland också kallas för irländsk älg.

Jättehjorten var ganska stor, kanske lite större än en älg. Djuret var dock inte nära släkt med älgen och inte heller exklusivt irländskt utan förmodligen utbredd över Asien, Europa och Nordamerika. Den närmaste nu levande släktingen är dovhjorten.

+ **Ullhårig noshörning** är känd från grottmålningar

i bland annat Frankrike. De yngsta skelettfynden av ullhårig noshörning är 8000-10000 år gamla. Djuret är en idag utdöd art av noshörning som under den senaste istiden var vanlig på mammutstäppen. Den ullhåriga noshörningen var 3,5 meter lång. Den hade två horn, varav det främre kunde bli upp till en meter långt. Man vet att den tidigt utsattes för jakt från människan, eftersom man har hittat lämningar i grottor som bebotts av människor.

Saigaantilopen är välanpassad till kallt klimat såsom den miljö som fanns på istundran under senaste istiden. Till skillnad från andra antilopdjur har saigaantilopen en stor, snabbliknande nos som hjälper den att värma luften innan den andas in den. Den är Europas enda antilopart.

Djurets sandfärgade päls blir vintertid mycket tjock. Saigaantilopen har en mankhöjd på 60-80 centimeter. Hanen har upprättstående horn.

Under istiden fanns arten utspridd över hela mammutstäppen, men idag förekommer den bara i sydöstra Ryssland, södra Sibirien och nordvästligaste Kina. Vid sekelskiftet var arten nära att dö ut på grund av hård jakt, men efter att den fridlystes ökade den kraftigt i antal. Under de senaste decennierna har jakt återigen gjort saigaantilopen utrotningshotad.

† **Ullhårig mammut** eller **sibirisk mammut** är den art som vi i dagligt tal avser då vi talar om mammut. Den levde i gränsområdet mellan tundra och is, och vandrade troligen mellan vinter- och sommarområden. Mammuten var vida utbredd i Europa under den senaste istiden. Man tror att den kan ha överlevt på Wrangelön i Sibirien så sent som för 4 000 år sedan. Där har hittats helt bevarade infrysna exemplar.

Mammutens närmast levande släkting är den asiatiska elefanten. Mammutsläktet har en lång historia på jorden, och de flesta arterna levde i Afrika. Den ullhåriga mammuten var den enda arten med kraftig behåring. Andra kännetecken var de imponerande betarna, som var mycket mer utvecklade än hos nutida elefanter, samt avsaknaden av stora hängande öron.

Det är inte klarlagt vad som orsakade mammutarnas försvinnande. Klimatförändring, artspridning och jakt är de faktorer som främst anges som orsak till utdöendet.

Svenska fynd av mammut

- En mammuttand hittades på 4 meters djup i Ångermanland.
- I Västansjö i Medelpad hittades en mammuttand i en 11 meter djup brunn.
- Delar av ett mammutskelett hittades i ett grustag i Jämtland.
- I Skåne finns åtta fynd av betar, tänder och lårben.

Finska fynd av mammut

- Första fyndet, en kindtand, hittades på 1700-talet i Ijoki, senare hittades en annan i Nilsjä.
- Ett revben har hittats i Pojo, en del av ett överarmsben i Tuulos, ett lårben i Lochteå, en bette i Haapajärvi, en kindtand i Nilsjä, ett överarmsben och en mjölkttand i Helsingfors samt en kindtand i Esbo.
- De flesta av fynden finns i Naturhistoriska centralmuseets samlingar.

